

УДК 378.016:784:[37.091.12.011.3-051:78

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ДО ВОКАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Дорошенко Т.В., Радіч А.В.

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

У статті обґрунтована необхідність підвищення рівня професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва на сучасному етапі розвитку вищої освіти, зокрема формування у них готовності до вокальної діяльності. На основі аналізу фундаментальних праць з теорії музичної педагогіки визначено сутність, зміст, завдання підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва до вокальної діяльності, виявлені педагогічні умови досягнення її ефективності.

Ключові слова: майбутній учитель музичного мистецтва, вокальна підготовка, педагогічні умови, готовність, зміст, завдання.

Постановка проблеми. Сучасні реалії розвитку суспільства, орієнтація його на гуманізацію та демократизацію, відродження національних традицій, спрямованість на актуалізацію та розвиток національного культурного потенціалу висувають нові вимоги до мистецької освіти. Через це на сучасному етапі розвитку мистецької освіти, згідно стратегічних завдань, означених у Законі України «Про вищу освіту», Національній доктрині розвитку освіти України», Концепції Нової української школи, особливого значення набуває підвищення рівня фахової підготовки майбутніх учителів, зокрема вчителів музичного мистецтва.

Вітчизняна вища школа має значні здобутки в галузі підготовки майбутніх фахівців до педагогічної діяльності у сфері музичного мистецтва. Важливою складовою у підготовці майбутнього вчителя музичного мистецтва є вокальна підготовка, оскільки спів є одним із самих активних видів музично-практичної діяльності учнів на уроках. Він дає змогу ефективно працювати з великим обсягом музичної інформації, покращує вивчення й розуміння національного музичного доробку і музики інших країн. У процесі такої діяльності формується співацька культура школярів.

Українська система освіти перебуває сьогодні

у стані змін. Через скорочення в школі уроків музичного мистецтва відбувається зменшення об'єму інформації, а як наслідок і падіння якості навчання. Тому основною проблемою у підготовці майбутнього вчителя є навіть не мала кількість сучасної української методичної літератури, а недостатність активної практичної діяльності з дітьми, неможливість накопичити професійний досвід, розвивати навички та вміння, якими має володіти майбутній учитель.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Професійна підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва була і залишається предметом дослідження багатьох учених, зокрема з таких аспектів: історії розвитку музично-педагогічної освіти (Г. Ніколаї, Т. Танько, В. Черкасов), теоретичних концепцій професійної підготовки вчителя музичного мистецтва (А. Козир, О. Олексюк, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Рудницька, О. Щолокова), впровадження компетентнісного підходу в професійну підготовку майбутніх учителів музичного мистецтва (Т. Агейкіна-Старченко, О. Боблієнко, К. Кабріль, М. Михаськова, О. Рибніков), професійної підготовки майбутніх учителів до музично-педагогічної діяльності (А. Болгарський, Т. Жигінас, Н. Мозгальова, О. Плохотнюк, Т. Рейзенкінд).

Вокальна діяльність учителя музичного мистецтва й підготовка до неї розглядалися за такими напрямками, як: специфіка вокального виконавства та вокальної педагогіки (О. Стахевич, Ю. Юцевич), неперервна професійна підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до вокальної діяльності (Н. Можайкіна, Т. Пляченко), формування вокально-виконавської майстерності (Г. Стасько, О. Шуляр), вокально-методична підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва (Л. Василенко, Л. Гавриленко, Л. Каменецька, О. Матвєєва, О. Прядко), формування вокально-звукової культури та розвитку вокального слуху майбутнього вчителя музики (О. Маруфенко, Т. Ткаченко), інноваційні технології розвитку професійно-особистісних рис студентів у процесі вокальної діяльності (Л. Лабінцева, Г. Панченко).

Аналіз останніх наукових праць засвідчує зростання інтересу до проблеми вокально-педагогічної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва. Провідна концептуальна ідея професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності, на думку Н.Овчаренко, полягає в тому, що така підготовка має здійснюватися в освітньо-розвивальному середовищі вищого навчального закладу й набувати рис смислоутворювального механізму розвитку особистості, її вокально-творчих здібностей [3].

Вирішення дослідницею Л. Тоцькою проблеми удосконалення змісту вокальної підготовки майбутніх учителів музики знайшло відображення у зверненні до науково-методичної спадщини вокальної педагогіки, систематизації сучасних технологій щодо організації вокального навчання, обґрунтуванні сутності та експериментальній перевірці організаційно-методичної системи удосконалення вокальної підготовки майбутніх учителів [5].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Не дивлячись на наукові здобутки, проблема вокальної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва залишається висвітленою неповністю. Теоретичний аналіз наукових досліджень свідчить, що недостатньо вивченим залишаються питання, що стосуються визначення вокально-педагогічних компетенцій учителя музичного мистецтва, принципів, педагогічних умов підготовки майбутніх учителів до вокальної діяльності. Актуальність і доцільність дослідження обраної проблеми підсилюється також наявною низкою суперечностей:

- між значним потенціалом впливу вокального мистецтва на становлення особистості й недостатнім рівнем дослідження проблеми підготовки майбутнього вчителя до вокально-педагогічної діяльності;

- між широким застосуванням вокального виконавства у фаховій діяльності вчителя музичного мистецтва і недостатнім науково-теоретичним обґрунтуванням принципів, методів, педагогічних умов підготовки майбутнього вчителя до вокальної діяльності у процесі фахового навчання.

Мета статті – розкрити зміст, завдання, визначити педагогічні умови підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокальної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Неодмінним компонентом фахового становлення майбутнього вчителя музичного мистецтва виступає вокаль-

на підготовка, тому що спів є одним із основних видів діяльності учнів на уроках музичного мистецтва. Завдяки співу у школярів збагачується емоційна сфера, знання про культуру своєї та інших країн, розвиваються вокальні навички, а в широкому розумінні формується духовна складова особистості, що є основним завданням педагогічної діяльності в цілому.

Л. Василенко вважає, що вокальна підготовка студентів музично-педагогічних факультетів – це процес, спрямований на максимальний розвиток у них здатності до глибокого розуміння музичних образів та втілення їх у досконалі співацько-виконавській формі, усвідомлення студентами ролі співу в системі життєдіяльності, загальнокультурного і музичного розвитку особистості, а також вироблення у майбутніх вчителів умінь застосовувати методи й організаційні форми, адекватні завданням вокального навчання учнів [1, с. 9].

Аналіз філософської, психолого-педагогічної та мистецтвознавчої літератури дав змогу конкретизувати сутність поняття «вокальна підготовка», яку розглядаємо як цілісний, розгорнутий у часі, регульований у закладах вищої освіти вокально-педагогічний процес упорядкованої взаємопов'язаної діяльності викладача та студента, спрямованої на практичне засвоєння та теоретичне осягнення засад вокального навчання для здійснення майбутньої вокально-педагогічної діяльності.

Зміст вокальної підготовки обумовлений завданнями, з якими майбутній учитель зустріне у процесі формування вокальної культури школярів та передбачає єдність науково-теоретичної, виконавсько-практичної й психофізіологічної складових, спрямований на формування професійних якостей співака-виконавця, педагога-музиканта, його художньо-естетичних смаків, здатності до творчої діяльності в педагогіці та мистецтві. Н. Ройтенко правомірно розглядає вокальну підготовку як цілісну складну систему, що є сукупністю різних складових: суб'єктів, об'єктів, структури, методики, етапів розвитку, а також, різноманіття існуючих між ними зв'язків [4, с. 101].

Метою і основним завданням вокальної підготовки є формування в майбутнього вчителя музичного мистецтва готовності до вокально-педагогічної діяльності, що визначається рівнем оволодіння ним системою вокально-педагогічних компетенцій.

На думку А. Філіпова, вокально-педагогічна діяльність учителя – це діяльність, пов'язана із розвитком в учнів здібностей до сприймання та виконання вокальної музики і формуванням на цій основі мислення, яке виробляє емоційно-ціннісне, художньо-естетичне ставлення особистості учня до дійсності, що веде особистість до осягнення основних істин цивілізації, пошуку смислу життя та своєї діяльності, самореалізації [6, с. 12].

Отже, вокально-педагогічна діяльність – процес формування музичної культури школярів, як важливої складової духовної культури засобами вокального мистецтва; формування вокальної майстерності, осмисленого і грамотного виконання вокальних творів; розвиток вокальних навичок.

Вокально-педагогічна діяльність учителя музичного мистецтва є специфічним видом його професійної діяльності. Специфіка передбачає акцентування уваги саме на педагогічній спря-

мованості вокального навчання студентів. Зміст їх вокальної підготовки зумовлено метою та завданнями, які відповідають майбутній практичній педагогічній діяльності з формування вокальної культури школярів [2, с. 31].

У процесі підготовки до вокально-педагогічної діяльності викладач має не тільки навчити студента володіти вокальними навичками, а й визначати шляхи й методи організації навчального процесу у загальноосвітній школі, прийоми й методи розвитку вокальних навичок у дітей (співацьке дихання і постава, звукоутворення, дикція та артикуляція, чисте інтонування, правильне емоційне сприйняття змісту вокального твору тощо).

Тому вчені Н. Овчаренко і М. Фарина зазначають, що завдання вокальної підготовки полягають у:

- здійсненні естетичного виховання, формуванні вміння розуміти й цінувати красу вокального мистецтва та співацької майстерності;
- розвитку виконавських, художньо-творчих здібностей;
- формуванні розуміння психологічних та біофізичних механізмів співацького процесу;
- встановленні стійких критеріїв якості співу і співацької майстерності;
- розвитку активного вокального слуху, вихованні уявлення про акустично та художньо-повоноцінне звучання співацького голосу;
- вдосконаленні вокально-технічних та артистичних навичок;
- формуванні знання з основ методики формування, розвитку та охорони дитячого та дорослого співацького голосу;
- підготовці студентів до самостійного підвищення співацької та вокально-педагогічної кваліфікації в умовах практичної діяльності [4, с. 101-102].

Вирішення цих завдань вимагає створення відповідних педагогічних умов підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокальної діяльності. Серед них:

- формування у майбутніх учителів музичного мистецтва мотиваційної сфери (мотивації до майбутньої професії та до самовдосконалення);
- сприяння набуттю майбутнім учителем початкового досвіду роботи з дітьми, обізнаності у сфері вікових особливостей дитячого голосового апарату та психологічних особливостей дітей в цілому;
- орієнтація змісту, форм та методів вокальної підготовки на формування ціннісних орієнтацій, осмислення і переживання особистістю досвіду власної співацької діяльності;
- активізація процесів саморегуляції у майбутніх учителів, розвиток здатності до адекватної самооцінки;
- організація упорядкованої взаємопов'язаної діяльності викладача та студента, спрямованої на практичне засвоєння та теоретичне осягнення засад вокального навчання;
- забезпечення реалізації творчого підходу самого студента як майбутнього вчителя музичного мистецтва до навчання, що реалізується за такими напрямками як: свідомою роботою над голосом, самостійною роботою над якісним звукоутворенням, розвитком відчуттів і вокальних уявлень; роботою над вивченням методики розвитку

вокальних і музичних здібностей засобами вокального мистецтва; опанування музичним репертуаром і вокальною творчістю композиторів різних епох і народів;

– забезпечення національної основи навчання (використання української вокально-педагогічної спадщини);

– використання ефективних методів передачі викладачем вокально-педагогічного досвіду; активне залучення до вокально-педагогічної та вокально-виконавської діяльності;

– використання методів і форм роботи, які забезпечують ефективне формування вокальної діяльності в єдності її виконавської та педагогічної складових;

– забезпечення системності впровадження комплексу методів, прийомів, форм і засобів роботи.

Вокально підготовленого вчителя музичного мистецтва характеризує здатність до самовизначення, вільного виявлення власної позиції, спроможність до самостійного вибору поведінки. Самовдосконалення – свідомо професійна діяльність викладача в системі неперервної педагогічної освіти, яка спрямована на підвищення духовного рівня майбутнього вчителя музичного мистецтва, його професійну самореалізацію, динамічний розвиток професійно-значущих якостей, підвищення ефективності навчально-виховної роботи з молоддю відповідно до її інтересів, потреб, можливостей і до вимог суспільства щодо соціалізації та професійно-особистісного розвитку. Тому обов'язковою умовою професійного росту студента є мотивація до професії, головне в якій – орієнтація на розвиток особистості дитини, що не обмежується лише любов'ю до дітей. Насамперед, це прагнення стати висококваліфікованим педагогом, яке допомагає подолати труднощі на цьому шляху.

Сприятливими факторами процесу підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокальної діяльності є те, відмічає Л. Тоцька, що студентам притаманний достатньо високий рівень мотиваційної спрямованості до вокального навчання, бажання майстерно оволодіти професією вчителя музичного мистецтва [5].

Висновки і пропозиції. Таким чином, актуальність дослідження проблеми вокальної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва зумовлена її значущістю для вокально-педагогічної діяльності майбутніх учителів. Однак ця проблема досліджена недостатньо, що пов'язано з інтенсивним розвитком інформаційних технологій, складністю визначення готовності студентів до вокально-педагогічної діяльності. На основі узагальнення результатів теоретичного аналізу філософської, музикознавчої та психолого-педагогічної літератури конкретизовано сутність поняття «вокальна підготовка», розкрито зміст, завдання, визначено педагогічні умови підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокальної діяльності. Актуальним залишається пошук нових організаційних форм, методів і технологій вокального навчання, можливостей більш широкого застосування різноманітних засобів педагогічного впливу, що надасть змогу вдосконалити вокальну підготовку майбутніх учителів музичного мистецтва.

Список літератури:

1. Василенко Л. М. Взаємодія вокального і методичного компонентів у процесі професійної підготовки майбутнього вчителя музики : автореф. дис. ... кандидата пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання музики і музичного виховання» / Л. М. Василенко. – К., 2003. – 20 с.
2. Маруфенко О. В. Формування вокально-слухових навичок майбутнього вчителя музики : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання музики і музичного виховання» / О. В. Маруфенко ; Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. – К., 2006. – 20 с.
3. Овчаренко Н. А. Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності : автореф. дис. ... доктора пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Н. А. Овчаренко. – Кривий Ріг, 2016. – 38 с.
4. Ройтенко Н. О. Концептуальні засади педагогічного супроводу вокального розвитку майбутніх учителів музичного мистецтва / Н.О. Ройтенко // Наукові записки / Ред. кол. : В. Ф. Черкасов, В. В. Радул, Н. С. Савченко та ін. – Випуск 155. – Серія : Педагогічні науки. – Кропивницький : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2017. – 306 с. – С. 101-104.
5. Тоцька Л. О. Методичні засади удосконалення вокальної підготовки майбутніх вчителів музики: автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика музичного навчання» / Л. О.Тоцька; Нац. пед. ун-т імені М.П. Драгоманова. – К., 2010. – 24 с.
6. Филиппов А. В. Педагогическая система формирования готовности студентов к вокально-педагогической деятельности : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / А. В. Филиппов. – М., 2005. – 237 с.

Дорошенко Т.В., Радич А.В.

Национальный университет «Черниговский колледж» имени Т.Г. Шевченко

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ МУЗЫКАЛЬНОГО ИСКУССТВА К ВОКАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Аннотация

В статье обоснована необходимость повышения роли профессиональной подготовки будущих учителей музыкального искусства на современном этапе развития высшего образования, в частности формирования у них готовности к вокальной деятельности. На основе анализа фундаментальных работ по теории музыкальной педагогики определены суть, содержание, задачи подготовки будущего учителя музыкального искусства к вокальной деятельности, выявлены педагогические условия достижения ее эффективности.

Ключевые слова: будущий учитель музыкального искусства, вокальная подготовка, педагогические условия, готовность, содержание, задания.

Doroshenko T.V., Radich A.V.

T.H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium»

PEDAGOGICAL CONDITIONS OF FUTURE MUSIC TEACHERS' TRAINING FOR VOCAL WORK

Summary

The article proves the importance of improving the level of future music teachers' professional training, readiness formation for vocal work in particular, at the current stage of higher education development. On the basis of the analysis of fundamental works of music pedagogy, content, tasks of training future music teacher for vocal work have been defined. Pedagogical conditions for achievement of its efficiency have been revealed.

Keywords: future teacher of music art, vocal training, pedagogical conditions, readiness, content, tasks.